

ՄԵԾԻՆ ՆԱՊՈԼԵՈՆԻ

ԿԱՐԾԻՔ ԵՒ ԴԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՔ

ԿՐՈՆԻՑ ՎԵՐԱՅ

Փաղղիացի նշանաւոր գրագէտն Բրիւնը-տիեր, Հռոմէն վերադարձին, la Revue des Deux Mondes կոչուած հանգիսին մէջ կարեւոր և շահեկան յօդուած մը գրեց կրօնական ինքզրոյ վերայ, որոյ մէջ Հռոմէս մատենագիրն կը ջննայ Հաստատել, թէ քաղաքականի վերանորոգութեան համար ամենէն աւելի ազդու միջոցն և կրօնքն է ուղղափառութիւնն: Այնպիսի հաստատունն համոզմամբ կ'ըսէ այդ բանը, որ ընկերական շատ մը կնճռուտ առեղծուածոց լուծուածը և չարեաց դարմանը ուրիշ տեղ չի գտներ՝ բայց միայն այդ կրօնքին մէջ: Ճշմարտութիւնն, թէ և միշտ նոյն է ամէն տեղ և ամենուէն բերանը, ըլլայ Դիմիութենէ և ըլլայ Թերսիտետի, — ինչպէս որ ագամանդն ալ միշտ նոյն յարգը տանի, ըլլայ արքունի Թագին վրայ և ըլլայ վաճառանոցի մը ապակափեղկին ներքեւ, — սակայն, յայտ մարդկանց, մերթ աւելի ազդեցիկ և փայլուն կ'երևի նա, երբ մեծածնաց բերնէն հնչէ: Այս նպատակաւ գաղղիացի Թերթէ մը քաղելով, կը Թարգմանենք մեր Թերթին մէջ մեծին Նապոլէոնի ունեցած զգացումները և կարծիքները կրօնից մասին, որ ներկայապահ Թերթն աւելի քան ուրիշ ու է ինքնի՛ր խօսուելու և վիճուելու պէտք ունի, քանի որ գծախառնարք հնազանդեալ կ'արտաքսուի թյն: Կրօնքն ըսել ճշգրտ, թէ ընտանեկան և թէ գաղութական կրթութեան շրջանակէն, և որուն պէտքն հետեւաբար — ընկերական ներկայ շարիքներէն խրատեալ — աւելի զգալի կ'ըլլայ մեր օրերը:

« Արդի փիլիսոփայը, կը գրէ կայսրն, կը ջննան Փաղղիան համոզել, թէ կաթողիկէ կրօնքն անհաշտ թշնամի է ո՛ր և է աւակապետական դրութեան և հասարակապետութեան. աստի ծագեցան այն ամէն անգութ հալածանքներն, զորս գաղղիական հասարակապետութիւնն յարոյց անոր պաշտօնէից

զէմ. աստի այն բոլոր տանջանքներն և արհաւիրքը, զորս կրեց Յուստ Ժողովուրդն:

« Փաղղափառաց պէսպիսութիւնն, որ կը տիրապետէր Փաղղիոյ մէջ կրօնից նկատմամբ, այս անկարգութեան մեծագոյն պատճառներէն մին եղաւ: Բայց յետոյ փորձն ուղղեց Փաղղիացոց սխալանքը և համոզեց գիրենք, թէ ուղղափառութիւնն քան ուրիշ ամենայն կրօնք աւելի յարմարագոյն է կառավարութեան այլ և այլ ձևերուն. և կը նպատակ յառկապէս աւակապետական տէրութեան, անոր իրաւունքները հաստատելով և սկզբունքները լուսաւորելով:

« Եւ ալ փիլիսոփայ եմ, և գիտեմ թէ ո՛ր և է ընկերութեան մէջ չի կրնար մէկը առաքինի և արդար համարուիլ էթէ չի գիտեր թէ ուստի՞ կու գայ և ո՛ր կ'երթայ: Այս բանն չէ կարող ուսուցանել մեզ սոսկ մտաց բանն, Արանց կրօնից մարդ մթութեան մէջ խորխափելով կը քայլէ. և մի միայն կաթողիկէ կրօնքն է՝ որ կը փարատէ մարդաստարակոյսները և կը լուսաւորէ զնա իւր սկզբան և վախճանին նկատմամբ »:

Կայսրն օր մը խօսելով Փաղղիոյ մէջ կաթողիկէ կրօնից վերահաստատման մասին, յետ Յեղափոխութեան, կ'ըսէ.

« Իբրոր ձեռք առի կառավարութեան ղեկը, արդէն որոշ և հաստատուն զաղափարներ ունէի ընկերութիւնը կազմող տարերաց վրայ. կշռած էի կրօնից կարևորութիւնը, համոզուած էի անոր, և վճռոր էի վերահաստատել զայն:

« Գրեթէ անհաւատալի են այն ամեն դժուարութիւնք և ընդդիմութիւնք, որոնց յաղթեցի, կաթողիկէ կրօնը վերահաստատելու համար: Վասն զի բազումք աւելի կ'ընտրէին բողոքական դաւանանքը ընդունիլ քան յանձն առնուլ Փաշնադրութեան (Concordat) պայմանները. և շատ աշխատեցայ մինչև որ կրցայ ընդունել ընդ զայն անոնց:

« Անտարակոյս, կ'ընէ նոյն ինքն, յետ այն, պիտի չդիթուիթեանց որոնց յաշորդեցի ես, մինչդեռ պետութեան մը աւերակաց վրայ կեցեր էի, կրնայի անխտիր ըստ կամս ընտրել կամ կաթողիկէ կրօնը և կամ բողոքական գաւանակը. մանաւանդ որ ժամանակին պարագայք ես կը ստիպէին զիս նախամեծար ընտրել բողոքականութիւնը, սակայն իրօք կապուել էի ես իմ հայրենական կրօնիս հետ, և զայն հաստատուն պահելու շատ մեծ պատճառներ ունէի »:

Փաղաքական տեսութեամբ ես մտածելով, մեծն Նապոլէոն աւելի զգտակար կը համարի ուղղափառութիւնը՝ քան ուրիշ ո՛ր է կրօնը. սակայն կը սխալի նա, երբ կրօնքը իշխանասիրութեան կամ քաղաքականութեան իբր լոկ գործիք մը կը նկատէ. վասն զի այնուհետեւ կրօնքն կը կորուստնէ իւր աստուածային կնիքը, որով միայն օրրելի և պաշտելի պէտք է լինի ամենուին այլ:

« Յիսուսի բողոքականութիւնը ընտրելով կամ տէրութեան կրօնը վճռելով զայն, կ'ընէ, ինչ պիտի չաճէի. ոչինչ, բայց միայն քննարկութեան կ'առնուի. զորով է հաւասարադօր, մինչդեռ կ'առնէի ես բնափնիք ընել զանոնք. կրօնական վտանգաւոր բանաւորութեանց պատճառ պիտի ըլլայի, մինչդեռ դարուս լուսաւորութիւնք և իմ կամքս ուրիշ նպատակ է՝ ունէին՝ բայց միայն անհետ ընել զանոնք »:

« Այս երկու կուսակցութիւնք՝ իրարու հետ կուտելով բոլոր Փաղղիոյն պիտի ոչնչացընէին, և գերի պիտի ընէին Եւրոպոյ, մինչդեռ կը փափաքէի ես տէր ընել զինքը աշխարհիս... »

Յետոյ կը յանելու. —

« Միթէ Փաղղիոյ հին կրօնքն բողոքականութիւնն է: Միթէ դա այն կրօնքն է, որ յետ քաղաքական երկարատեւ պատերազմաց, յետ անթիւ մրցմանց, վերջնական կերպով յաղթանակեց իբրու աւելի յարմարա-

զոյն մեր ազգին սովորութեանց և հանճարոյն... Կրօնքի մը գլխաւոր գեղեցկութիւններէն մին՝ են նաեւ աւանդութիւնք և յիշատակք: Եւ ահա միայն ուղղափառ կրօնքն է մեր ծննդավայրին դաւանանքն, յորում ծննդ և սննդ ենք, որ ունի հիմնական և հաստատուն կառավարութիւն մը, որ կ'արգելու կոռնները, որչափ որ կարելի է արգելու կուտասէր բնաւորութեամբ մարդիկ ներուս: »

« Չկայ ընկերութիւն մը առանց բարոյականի, և լաւ բարոյական մը չէ կարելի ըլլալ առանց կրօնքի. ապա ուրեմն միայն կրօնքն է որ պետութեան մը հաստատուն և տեղը նեցուկ կրնայ ըլլալ: Ընկերութիւն մը առանց կրօնքի կը նմանի առանց կողմնացուցի նաւու մը. նաւ մը, այսպիսի վիճակի մէջ, չէ կարող ապահով ըլլալ իւր համբուն վրայ, և ոչ յուսալ թէ կարենայ նաւահանգիստ հասնիլ: »

« Ընկերութիւն մը առանց կրօնից, միշտ յուզուած և անընդհատ բուռն կրից բախումներն խախտաւ, ներքին պատերազմի մը բոլոր աղետալի հետևանքները կը կրէ. հետևաբար կը զահալիթի այնպիսի անդրնդի մը մէջ, որ ուշ կամ շուտ անվերջ հիմնաւ յատակ կը կործանի »:

Երկույ մը, Նապոլէոն կը շրջապայէր պետութեան խորհրդոյ անդամի մը հետ Մալմէզոնի պարտիզին մէջ. խօսակցութիւնը կրօնից վրայ էր. Արկուի յաղթականն ըսաւ.

« Անցեալ կիրակի այստեղ կը շրջապայէի միայնութեան և բնութեան լուսութեան մէջ, երբ յանկարծ Ռիւշէյի զանգակին ձայնն հնչեց ականջիս. սիրտս յուզուեցաւ. այնպիսի զօրաւոր է առաջին սովորութեանց և դաստիարակութեան ազդեցութիւնն: Այն ատեն ըսինքներենս. Ապա ո՞րքան աւելի պիտի գորովի այս ձայնս միամիտ և բարեպաշտ մարդկանէ սիրտը: Թող ձեր փրկիտիւններն և զաղափաց րազէտք պատասխանեն այս հարցմանս: Այն պատճառ կրօնք մը պէտք է ժողովուրդան »:

